

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Methodefetisjisme, descriptieve fixatie en theorievermijding

Adri Smaling*

In een tijdschrift over sociaalwetenschappelijk onderzoek zoals KWALON ligt de nadruk op methoden van onderzoek. Daarbij is te verwachten dat de inhoud van een onderzoek op de achtergrond komt te staan. Maar dit kan ook worden overdreven. Sterker nog: het gevaar van methodefetisjisme is niet denkbeeldig, waardoor de invloed die de inhoud op de methodekeuze zou moeten hebben, maar magertjes tot zijn recht komt of nauwelijks zichtbaar wordt gemaakt. Dit kan trouwens ook in een ander soort tijdschrift waarin empirisch onderzoek wordt verslagen. Bij kwalitatief onderzoek is methodefetisjisme bovendien verbonden met twee andere onderling samenhangende gevaren: descriptieve fixatie en theorievermijding.

Methodefetisjisme wordt in het Engels ook wel *methodolatry* genoemd. '*Methodolatry is a combination of method and idolatry, to describe a preoccupation with selecting and defending methods to the exclusion of the actual substance of the story being told*' (Janesick, 1994: 215). Bij methode-idolatrie gaat het niet alleen om een preoccupatie met een systematische, methodische, procedurele of algoritmische aanpak, maar ook om de preoccupatie met de enig correcte uitvoering van een methode. Purisme komt om de hoek kijken. Zo zou een bepaalde uitvoering van de gefundeerde theoriebenadering, bijvoorbeeld die van Juliet Corbin en Anselm Strauss, als de enig juiste kunnen worden voorgeschoteld en een opvatting van bijvoorbeeld de latere Barney Glaser, Adele Clarke of Kathy Charmaz, afgewezen als onjuist of oneigenlijk. Iemand zou als enig correcte variant van empirische fenomenologie de versie van Amedeo Giorgi kunnen verdedigen tegenover die van Max van Manen, Clark Moustakas of Jonathan Smith. Er is een tijd geweest, zo schrijft Kerry Chamberlain (2000: 286), waarin de redactie van een tijdschrift als een soort *methods police* optrad om ervoor te zorgen dat een toepassing van een methode of benadering zuiver op de graad zou zijn. Hij typeert de overdreven bezigheid met het onderscheid tussen correcte en niet correcte methoden als *the canonical approach to methodology* en hij waarschuwt ervoor. De inhoud moet immers vooropstaan. Het moet gaan om meer inzicht in het onderwerp van onderzoek en niet vooral om de zuiverheid van de toepassing van een methode.

Een speciale vorm van methodefetisjisme in kwalitatief onderzoek is descriptieve fixatie. Hierbij wordt het methodologische idee van *close to the data* te streng doorgevoerd. Ook het principe van Edmund Husserl *Zu den Sachen selbst* kan onderzoe-

* Prof. dr. Adri Smaling is emeritus hoogleraar Methodologie en Onderzoeksleer aan de Universiteit voor Humanistiek. E-mail: a.smaling@uvh.nl.

kers ertoe verleiden uitsluitend en uittrenturen het onderzochte te beschrijven in plaats van te begrijpen. De onderzoeker beperkt zich dan veel te veel en veel te lang tot het verzamelen van data en het beschrijven ervan. De analyse van data komt niet veel verder dan het categoriseren ervan en het presenteren van illustraties ten koste van het bedenken en uitwerken van interpretaties en verklaringen. Daarom kun je hier ook van datafixatie spreken. Chamberlain (2000: 290) schrijft: *'Description can be useful, and certainly has its place if your research question calls for that level of analysis. My lament is that so much research tends to stop at this level, (...) low-inference descriptions (...).'* Eindeloze, gedetailleerde beschrijvingen die ook nog dicht bij de waarnemingen blijven, leiden niet vanzelf tot meer inzicht. Datafixatie is een valkuil.

Een zwakte van kwalitatief onderzoek kan ook het negeren van of weglopen voor theorie zijn. Descriptieve fixatie is natuurlijk een van de oorzaken. Maar theorievermijding kan ook het gevolg zijn van een soort angst. We zouden dan kunnen spreken van theoretische schrik of theorievrees. Een andere oorzaak van theorievermijding kan cognitief onvermogen tot het genereren van mogelijke verklaringen voor verzamelde en geordende gegevens zijn. Misschien door een tekort aan een stimulerende en motiverende omgeving, het niet kunnen bedenken van een geschikte aanpak of een gebrek aan oefening. Weliswaar is de gefundeerde theoriebenadering nu juist gericht op theorievorming, maar hier is de onderzoeker vaak al tevreden met een typologie en die is naar mijn opvatting nog niet echt een theorie. Een theorie heeft meer verklarende kracht. Een vruchtbare theorie is niet alleen een systeem van categorieën of een samenhangend geheel van onderbouwde beweringen, maar bevat ook een of meer creatieve elementen, beweringen of overgangen die (nog) niet volledig ondersteund kunnen worden door empirisch onderzoek. Een vruchtbare theorie kan immers veronderstellingen of hypothesen voor nieuw onderzoek voortbrengen. Vruchtbaar theoretisch redeneren bevat met andere woorden creatieve sprongen. Dit type van redeneren kan abductief genoemd worden. Voor een abductieve redenering is niet alleen een bepaalde creativiteit nodig en een goede neus voor wat mogelijk een verklaring zou kunnen opleveren, maar ook enige durf. Theorievermijding kan daarom een geval zijn van een gebrek aan abductieve durf. Je moet er niet al te bang voor zijn dat je ernaast kan zitten. Je moet onzekerheid kunnen verdragen.

Het is hier niet de plaats om verder uit te weiden over methodefetisjisme, descriptieve fixatie, theorievermijding en andere valkuilen, zoals het sluiten van de ogen voor maatschappelijke, ideologische en wetenschapsfilosofische aangelegenheden. Misschien is het interessant voor u als lezer om in dit KWALON-nummer enkele bijdragen te bekijken vanuit een van de hier besproken invalshoeken: komt er methode-idolatrie, data-fixatie of theorievermijding in voor?

Literatuur

Chamberlain, K. (2000). Methodolatry and qualitative health research. *Journal of Health Psychology*, 5(3), 285-296.

Janesick, V.J. (1994). The dance of qualitative research design: metaphor, methodolatry, and meaning. In N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 209-219). Thousand Oaks, CA: Sage.